

جمهوری اسلامی ایران

مدیریت حوزه علمیه استان قم

سطح ۳

روش های تبلیغی و تربیتی امام باقر علیه السلام

استاد راهنما: حجه الاسلام و المسلمین دکتر عنایت الله شریفی

استاد مشاور: حجه الاسلام و المسلمین دکتر سعید فراهانی فرد

محقق: سید ابراهیم موسوی

دی ماه ۱۳۹۴

چکیده

تبلیغ بمعنای رسانیدن، خبر دادن، اعلام، اخطار، انذار و ابلاغ است و از منظر مختلف قابل تقسیم است، و تربیت در لغت به معنای پروردن و پروراندن آمده است و در اصطلاح به فعلیت رساندن استعداد های ذاتی است که خدا در انسان به ودیعت نهاده و با استفاده از عقل و نقل است، اساسی ترین وظیفه ی انبیاء در قرآن، تبلیغ و تربیت است، تبلیغ و تربیت نیاز به محتوا و ابزار و روش و فنون خاصی دارد. و چون دوران امام باقر علیه السلام شرایط خاص سیاسی، اجتماعی و فرهنگی بوجود آمد، و جامعه نیار شدید به تغذیه فرهنگی داشت، در انجام این وظیفه مهم حضرت از سه روش مورد تاکید قرآن، حکمت موعظه و مجادله احسن در تبلیغ دین استفاده کرد. در زمان حضرت باقر علیه السلام فرقه های مذهبی و گروه های سیاسی و مذهبی متعددی مانند: معتزله، خوارج، مرجئه و غلات فعالیت داشتند و امام باقر علیه السلام همچون سدی استوار در برابر نفوذ عقائد باطل آنان ایستادگی می نمود و طی مناظراتی که با سران این گروه ها داشت، پایگاه های فکری و عقیدتی آنان را درهم می کوبید و سستی عقایدشان را با دلایل روشن ثابت می کرد. امام در هر شخصی زمینه را فراهم می دید او را نصیحت می کرد و لو حاکم اموی باشد، و در مورد وظیفه اصلاح و تربیت جامعه، آثار رذایل اخلاقی و فضائل اخلاقی را تبیین می کرد، و برای خروج از گناه توبه را سفارش می کردند، و وقتی زمینه انحراف فراهم می شد راهکار رهای از افتادند در آن را نشان می داد، مانند غضب که برای کظم غیظ نسخه می دهد، و خودشان کظم غیظ می کردند، و بر نفس خود مسلط و با آن مبارزه می کردند، در تربیت داشتن الگو لازم است و حضرت امام باقر علیه اسلام یک الگو خوب برای بشریت بودند، و کار ویژه امام باقر علیه اسلام در راستای مبارزه با انحرافات و غنای فکری، فرهنگی، توسعه علمی، تبلیغ دین، و تربیت جامعه اسلامی، تشکیل کرسی درس و تربیت شاگردان است، این جنبش را فرزندش بزرگوارش امام صادق علیه اسلام به نتیجه رساند.

کلید واژه: امام باقر علیه السلام، تبلیغ، تربیت، الگو، مدارا.

فهرست مطالب

مقدمه	۱
۱- تعریف و تبیین مساله.....	۱
۲- پرسشهای اصلی و فرعی	۱
۳- روش انجام تحقیق.....	۱
۴- پیشینه تحقیق	۲
۵- ضرورت تحقیق.....	۲
فصل اول: کلیات.....	۳
۱- مفهوم شناسی.....	۴
۱-۱- تبلیغ.....	۴
۲-۱- تربیت.....	۵
۳-۱- دعوت.....	۶
۴-۱- روش و شیوه.....	۷
۲- جایگاه تبلیغ و تربیت در اسلام.....	۸
۱-۲- اهمیت و اهداف تبلیغ.....	۸
۲-۲- اهمیت و اهداف تربیت.....	۹
۳- محتوا و ابزارهای تبلیغ و تربیت در اسلام.....	۱۱
۱-۳- محتوای تبلیغ و تربیت.....	۱۱
۲-۳- ابزارهای تبلیغ و تربیت.....	۱۳
۴- آشنایی اجمالی با زندگانی و عصر امام باقر علیه السلام.....	۱۶
۱-۴- گزارشی از زندگی امام باقر علیه السلام.....	۱۶
۲-۴- اوضاع سیاسی، اجتماعی و فرهنگی در عصر امام باقر علیه السلام.....	۱۶

۱۹.....	فصل دوم: روشهای تبلیغی امام باقر علیه السلام.....
۲۰.....	مقدمه.....
۲۰.....	۱- روش حکمت.....
۲۳.....	۱-۱- شیوه برهان و استدلال.....
۲۵.....	۲-۱- شیوه رعایت مقتضای حال.....
۲۷.....	۳-۱- شیوه فرصت شناسی.....
۲۹.....	۴-۱- شیوه موقعیت شناسی.....
۳۲.....	۲- روش موعظه.....
۳۳.....	۱-۲- تفاوت موعظه و حکمت.....
۳۴.....	۲-۲- تفاوت موعظه و خطابه.....
۳۶.....	۳-۲- شیوه امر به معروف و نهی از منکر.....
۳۹.....	۴-۲- شیوه خطابه و منبر.....
۴۱.....	۳- روش مجادله احسن.....
۴۳.....	۱-۳- شیوه مناظره.....
۴۵.....	۲-۳- شیوه پرسش و پاسخ.....
۵۲.....	۳-۳- شیوه همراهی.....
۵۴.....	فصل سوم: روشهای تربیتی امام باقر علیه السلام.....
۵۵.....	۱- روش ایمان پروری.....
۵۵.....	۱-۱- شیوه اعطای بیش و آگاهی.....
۶۷.....	۲-۱- شیوه عبادت.....
۶۸.....	۳-۱- شیوه ابتلاء.....

- ۶۹..... ۱-۴- شیوه محبت.....
- ۷۳..... ۲- روش برانگیختن عواطف و احساسات.....
- ۷۳..... ۲-۱- شیوه شخصیت پروری.....
- ۷۴..... ۲-۲- شیوه تشویق و تنبیه.....
- ۷۷..... ۲-۳- شیوه دعا و نیایش.....
- ۸۰..... ۲-۴- شیوه اقامه عزاداری.....
- ۸۲..... ۳- روش رفق و مدارا.....
- ۸۲..... ۳-۱- مدارا با حکومت.....
- ۸۶..... ۳-۲- مدارا با مخالفان.....
- ۸۷..... ۳-۳- مدارا با افراد مختلف.....
- ۸۹..... ۴- روش معرفی الگو توسط امام.....
- ۸۹..... ۴-۱- مقدمه.....
- ۹۰..... ۴-۲- انبیاء و اوصیاء.....
- ۹۱..... ۴-۳- پیامبر و اهل بیت علیهم السلام.....
- ۹۵..... ۵- روش تربیت شاگردان.....
- ۹۵..... ۵-۱- مقدمه.....
- ۹۶..... ۵-۲- تاسیس دانشگاه و توسعه علوم اسلامی.....
- ۹۸..... ۵-۳- تربیت شاگرد در علوم مختلف.....
- ۱۰۳..... ۶- روش تزکیه و اصلاح رفتار.....
- ۱۰۳..... ۶-۱- اهمیت تزکیه نفس.....
- ۱۰۴..... ۶-۲- روشهای امام برای تزکیه فردی.....
- ۱۰۵..... ۶-۳- روشهای امام برای تزکیه دیگران.....

خاتمه و نتیجه گیری..... ۱۱۰

منابع..... ۱۱۶

کتب..... ۱۱۶

مقالات..... ۱۲۱

مقدمه

۱- تعریف و تبیین مساله

یکی از ابعاد زندگی پیشوایان معصوم علیهم السلام بررسی روش های تبلیغی و تربیتی آنها می باشد، چون در انجام این وظیفه نمونه موفق و بهترین الگو هستند، از این رو در این پژوهش بر آن شدیم که روش های تبلیغی و تربیتی امام باقر علیه السلام را مورد بررسی قرار دهیم، آنچه در این نوشته مد نظر است بررسی روش های عام همانند حکمت، موعظه، مجادله که آن حضرت با تاسی از قرآن کریم استفاده نموده اند و افزون بر این آن حضرت با توجه به نیاز های زمان به منظور توسعه علوم اسلامی، دانشگاه تاسیس و شاگرد تربیت کردند. قلمرو این تحقیق در ابعاد روش های تبلیغی عام و خاص و روش تربیتی امام باقر علیه السلام می باشد، تا مبلغان دین و مریبان تربیت روش موفق حضرت را در کار خود الگو قرار دهند تا موجب موفقیت بشود.

۲- پرسشهای اصلی و فرعی

پرسش اصلی: روشهای تبلیغی و تربیتی امام محمد باقر علیه السلام چیست؟

پرسشهای فرعی: ۱- محتوا و ابزارهای تبلیغ و تربیت چیست؟ ۲- روش های تبلیغی امام باقر علیه السلام

چیست؟ ۳- روشهای تربیتی امام باقر علیه السلام چیست؟

۳- روش انجام تحقیق

تحقیق حاضر به شیوه تحلیلی توصیفی صورت می پذیرد و اطلاعات لازم آن به روش کتابخانه ای گردآوری می شود.

۴- پیشینه تحقیق

با تحقیقی که بنده انجام داده ام به کتاب یا مقاله ای به این عنوان دست نیافتم، البته کتاب ها و مقالات در مورد تربیت یا تبلیغ بصورت عام یا از دیدگاه بعضی ائمه اطهار نوشته شده . ولی دیدگاه امام باقر علیه السلام در مورد تبلیغ و تربیت در کتب مختلف مباحث بصورت پراکنده ذکر شده است. از باب نمونه برخی از این کتب مانند: اصول کافی کلینی، ارشاد شیخ مفید، امام باقر علیه السلام جلوه امامت در افق دانش نوشته احمد ترابی، زلال معرفت پژوهشی در زندگانی امام محمد باقر علیه السلام نوشته محمد باقر طاهری، نخستین اندیشه های شیعی تعالیم امام محمد باقر علیه السلام نوشته ارزینا آرالائی ترجمه فریدون بدره ای، پرسش های مردم و پاسخ های امام باقر علیه السلام نوشته احمد قاضی زاهدی گلپایگانی ترجمه محمد حسین رحیمیان، الامام الخامس الامام محمد بن علی الباقر علیه السلام نوشته گروهی از نویسندگان، و ترجمه جلد ۱۱ بحار الانوار و... .

۵- ضرورت تحقیق

امروزه برخی از روش های تبلیغی و تربیتی بخاطر وجود ضعف هائی اثر سوئی در جامعه دارند. بنابر این برای دست یابی به روش های صحیح و اصیل کار آمد باید به منابع اصیل رجوع کرد. از جمله این منابع قرآن و سیره و سخنان ائمه اطهار علیهم السلام می باشد که با دست یابی به روش های صحیح و مفید ائمه اطهار علیهم السلام و بکار گیری آنها و الگو برداری از آنها ما را در رسیدن به اهداف تبلیغ و تربیت موفق خواهد کرد.